

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора економічних наук, професора
Кучерової Ганни Юріївни
на дисертаційну роботу Кансо Алі “Організаційно-економічний механізм
регулювання розвитку соціального капіталу національної економіки”,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата економічних
наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством**

Актуальність теми дослідження. Сучасні особливості протікання соціально-економічних процесів в Україні загострюють вимоги зі сторони громадянського суспільства до якості виконання органами виконавчої влади регуляторних повноважень не лише у сфері організації діяльності підприємств реального сектора економіки, але, передовсім, у сфері функціонування мережових співтовариств соціального сектора. Успішне виконання ними своїх функцій сприяє безперервному живленню національної економіки креативними інтелектуальними ресурсами, нарощуванню соціального капіталу нації, всебічному та якісному задоволенню когнітивних, соціально-групових, престижних, духовних, соціовітальних потреб самореалізації працівників, формуванню об’єктивного підґрунтя їхнього персонального творчого самовиразу.

Переважно негативне забарвлення соціальних наслідків інтегрування України до ЄС, фактичне “вимивання” найбільш активної та професійно підготовленої частини її висококваліфікованих ресурсів у результаті постійного та епізодичного переміщення на роботу до країн з вищим рівнем соціального порозуміння, усталеними традиціями кооперування та співпраці, високою цінністю визнаних суспільством корисними для нього соціальних зв’язків, несприйняттям будь-яких проявів асоціального егоцентризму, свідчить про обмежену здатність органів виконавчої влади подолати ставлення до соціальної сфери як другорядної підсистеми індустріального суспільства. Частково це пов’язано з неспроможністю чітко ідентифікувати чинники її розвитку, отже, практичною неготовністю перетворити потенціал взаємного порозуміння у невичерпний елемент інновативного розвитку постіндустріальної економіки, забезпечити сприятливі умови для всебічного розкриття потенціалу людського капіталу особистості та спільноти.

Рівнем ефективної реалізації регулятивних рішень у сфері розвитку національної економіки визначається здатність органів державної влади проводити стабільну соціальну політику, забезпечувати якісний розвиток усіх компонентів соціального капіталу нації як однієї з головних функцій соціальної держави. Такі міркування лежать в основі формування теоретичного базису державного регулювання соціального капіталу національної економіки, обґрунтування практичних підходів, які дозволяють успішно та результативно

залучити до переліку ресурсів прискорення економічного та соціального розвитку схвалені суспільством стандарти довіри, репутації, правил, норм, санкцій, цінностей, культури співвиробництва предметів споживання.

В силу своєї принципової значимості, управлінські рішення, які стосуються регулювання розвитку соціального капіталу на основі всебічного врахування інтересів стейкхолдерів інноваційних систем, мають бути скоординованими та врегульованими на макро- та мезоекономічному рівнях національної економіки. Це зумовлює необхідність та доцільність формування, постійного вдосконалення організаційно-економічного механізму регулювання соціального капіталу на основі застосування широкої гами засобів адміністративного впливу повноважних органів на розвиток компонентів соціальних мереж публічного сектору економіки, індикативного впливу агентів публічної сфери на функціонування мережевих формувань інноваційних екосистем. Слід зазначити, що незважаючи на значимість дослідження означених питань, наразі вони залишаються мало розробленими як в теоретичному, так і в практичному аспектах. З огляду на це, наукове дослідження Кансо Алі є надзвичайно важливим, актуальним і своєчасним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційну роботу Кансо Алі виконано у відповідності до проблематики досліджень Центральноукраїнського національного технічного університету в межах виконання низки наукових тем: “Розвиток інноваційно-інтегрованих структур як чинник національної безпеки держави в умовах соціально-економічної нестабільності” (номер державної реєстрації 0117U001101, 2017 р.), де автором досліджено теоретичні засади формування елементів соціального капіталу, особливості його нарощування за умов прискорення процесів глобалізації виробничої та соціальної сфер національної економіки; “Формування та розвиток інноваційних кластерів на регіональному рівні” (номер державної реєстрації 0117U001296, 2017 р.), у ході виконання якої автором розроблено методіку оцінювання результативності державно-приватного партнерства у процесі формування соціального капіталу національної економіки, а також особливості його регулювання на мезоекономічному рівні; “Стратегічне програмування розвитку мезоекономічних систем в структурі національної економіки” (номер державної реєстрації 0117U001291, 2017 р.), під час виконання якої було здійснено кількісне оцінювання внеску окремих складових соціального капіталу виробничих та науково-освітніх кластерів у формування регіональної інноваційної екосистеми.

Рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Реалізована у дисертації методологія дослідження, у основу якої покладено фундаментальні положення “поведінкової економіки”, теорії прав власності, контрактів, агентських відносин, економічних організацій, громадського вибору, неінституціоналізму, трансакційного та

трансформаційного підходів до теорії витрат, теорії та практики формування національних, галузевих та регіональних інноваційних систем, забезпечує достовірність та обґрунтованість основних наукових положень, методичних розробок, сформульованих у дисертації. Наведені у ній висновки і рекомендації достатньо обґрунтовані, що підтверджується апробацією на науково-практичних конференціях та впровадженням у практичну діяльність органів виконавчої влади, господарського управління та контролю, державних установ і організацій.

Коректне застосування у роботі різнопланових загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, серед яких: методи емпіричного дослідження (аналізу, синтезу і наукової абстракції, узагальнення та класифікації, спостереження, компаративного аналізу, виміру, порівняльного і статистичного аналізу, кореляційно-регресійного аналізу, індексний метод і метод групування), теоретичного дослідження (сходження від абстрактного до конкретного, ідеалізації, формалізації, дедуктивно-аксіоматичний метод, методи системно-структурного й абстрактного структурно-логічного аналізу, метод інституціонального аналізу), спеціальні методи (графічний метод, матричний метод, моніторинг, бенчмаркінг), покладено в основу обґрунтування отриманих автором та описаних у представленій роботі нових знань.

Здобувачем реалізовано системний методичний підхід, який дозволив здійснити дослідження теоретико-методичних та організаційних засад удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання розвитку соціального капіталу національної економіки у контексті пошуку засобів інноваційного оновлення соціальної сфери економіки з акцентом на нематеріальній, структурованій у відносинах між інституціональними агентами комунікативній діяльності.

Викладені у дисертаційній роботі наукові положення, висновки та рекомендації є достовірними, ґрунтуються на фундаментальних науково-прикладних дослідженнях вітчизняних та зарубіжних авторів (опрацьовано 280 літературних джерел), поточних публікаціях, підсумкових даних зарубіжних установ, Державної служби статистики України, висновках, які були сформульовані здобувачем самостійно в результаті власних досліджень і спостережень, що в сукупності свідчить про високий рівень володіння здобувачем проблематикою дослідження.

Автором дисертації забезпечено коректне формулювання теоретико-методичних і практичних завдань, проведення на їхній основі системного, цілісного, узгодженого та завершеного наукового дослідження, яке демонструє чіткий логічний зв'язок емпіричних даних та одержаних теоретичних результатів.

Отримані в результаті проведеного дослідження та описані в дисертації наукові результати в сукупності вирішують актуальне науково-практичне завдання, сутність якого полягає у поглибленні теоретико-методичних основ і розробці науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання розвитку соціального капіталу на макро- та мезорівнях національної економіки. У процесі його

вирішення дисертантом отримані результати, які містять елементи наукової новизни і які можна вважати внеском в теорію й практику державного регулювання соціальної сфери економіки. Зокрема, до найбільш вагомих можна віднести наступні наукові положення:

– удосконалено теоретичні підходи щодо визначення сутності поняття “соціальний капітал”, яке розглядається автором комплексно: під кутом зору ідентифікації мети функціонування (стор. 30-36; 41-44), особливостей формування і прояву на різних рівнях національної економіки (стор. 38-40), структурованої єдності діалектично пов’язаних між собою когнітивних та інституціональних елементів (стор. 45-46), а також узагальнено: у якості нематеріальної, структурованої у відносинах між інституціональними агентами екосистем комунікативної діяльності з обмеженим ступенем поширення, здатністю до часткового відчуження, спроможністю забезпечувати стабільний дохід персональних носіїв у перспективі, сприяти генеруванню доданої вартості у процесі колективної співпраці, схильністю до самозростання, забезпечувати персональний та колективний добробут членів суспільства у якості активу спільного користування, що засновується на функціонуванні мереж взаємодії, дотриманні норм співжиття та високому рівні довіри (стор. 29; 37; 44);

– проведено систематизацію поширених у практичній діяльності форм впливу суб’єктів регулювання соціального капіталу на його об’єкт з метою заохочення бажаних для регулятора/адміністратора моделей формування соціальних компетентностей у вигляді прямого адміністрування або створення умов та середовища для самостійного, добровільного обрання варіантів групової поведінки засобами “м’якого” орієнтування (стор. 46-47, рис. 1.6 стор. 47); неоліберальної, консервативно-корпоративістської, соціально-демократичної, патерналістської моделей соціального капіталу (стор. 47-48, рис. 1.7 стор. 48) за сукупністю класифікаційних ознак з метою встановлення ступеня їхньої відповідності меті оптимізації суспільних трансакційних витрат економіки та максимізації рівня персонального і колективного добробуту, запропоновано схему комплексного організаційно-економічного механізму регулювання розвитку соціального капіталу національної економіки (стор. 65-67, рис. 1.13 стор. 66);

– запропоновано методичні підходи щодо рейтингового оцінювання результативності регулювання розвитку соціального капіталу на національному та субнаціональному рівнях економіки України, які базуються на визнанні пріоритетності розвитку локальних інноваційних систем, реалізуються у процесі моніторингу формування профілю регіонів за блоками оцінних показників, їхньої інтерпретації з метою визначення та задоволення поточних потреб, реалізації стратегічних пріоритетів, орієнтованих на підвищення якості життя населення та зростання конкурентоспроможності економіки у пролонгованій перспективі (стор. 151-161);

– сформульовано стратегічні напрями розвитку соціального капіталу з врахуванням потреб контролюваного регулювання національної економіки на основі оновлення принципів функціонування її секторів, новітніх тенденцій

розвитку теорії інституціоналізму, які припускають наявність широкої гами моделей економічної поведінки, психологічних мотивів діяльності носіїв соціального капіталу, практичного втілення альтернатив індивідуалістичній конкуренції (стор. 166-179);

– оновлено та суттєво модернізовано за рахунок запровадження процедур прогнозування інструментарій наукового передбачення перспектив зростання соціального капіталу, що ґрунтується на залученні до переліку методів гарантованого забезпечення ефективності використання організаційно-економічного механізму його регулювання балансових інструментів розробки прогнозних показників, системи статистичних, випереджальних, інтуїтивних, аналітичних способів передбачення стану, ступеня впливу структури і перспектив зростання вартості капіталу на рівень індивідуального та колективного добробуту стейкхолдерів інноваційних екосистем на основі показників системи національних та регіональних рахунків (стор. 180-185, рис. 3.9 стор. 181, рис. 3.10 стор. 195);

– реалізовано методичні підходи до агент-орієнтованого моделювання розвитку соціального капіталу на основі опису та вимірювання сили зв'язків між агентами соціоцентричних мереж, що у подальшому може покладатись в основу монетизації та регулювання грошових потоків стейкхолдерів інноваційних екосистем у залежності від їхньої здатності до нарощування кількості та підвищення якості навичок між персонального комунікування (стор. 203-218, рис. 3.19 стор. 217);

– методичне забезпечення моніторингу ефективності прогнозування та проектування соціального капіталу у системі державного регулювання національної економіки за напрямками з розрахунками суспільного, комерційного, бюджетного та позаекономічного ефектів на стадіях конкурсного розгляду варіантів співпраці, практичного запровадження, діджиталізації та аналізу завершених проектів (стор. 210-211, 218-219).

Всі наукові результати, що викладені у дисертації і виносяться на захист, одержані автором самостійно. Достовірність наукових результатів підтверджена необхідним обсягом теоретичних та прикладних досліджень, повною відповідністю поставлених і вирішених завдань сформульованій меті, використанням сучасного інструментарію досліджень.

Теоретична цінність та практичне значення результатів дослідження

Теоретична цінність роботи полягає у тому, що розробки автора доповнюють і розвивають економічну науку з питань розвитку теорії та методології положень “поведінкової економіки”, теорії прав власності, контрактів, агентських відносин, економічних організацій, громадського вибору, неінституціоналізму, трансакційного та трансформаційного підходів до теорії витрат, принципів положення праць вітчизняних та зарубіжних науковців з проблем розвитку та регулювання окремих аспектів соціального капіталу. Удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання його розвитку розглядається у представленому дослідженні як процес інтегративного об'єднання ресурсів егоцентричних та соціоцентричних мереж, що функціонують у приватній та публічній сферах змішаної національної

економіки. Кінцеву мету адміністративного регулювання поведінки носіїв обов'язкових атрибутів соціального капіталу та індикативного орієнтування напрямів бажаного для суспільства розвитку його креативних елементів сформульовано через підпорядкування приватних інтересів власників активів людського капіталу інтересам розвитку інституціонального середовища постіндустріальної мережевої економіки.

Вагоме теоретичне значення мають реалізовані у роботі підходи щодо визначення місця і ролі організаційно-економічного механізму регулювання соціального капіталу як ключового елементу розвитку соціальної сфери, який розглядається як засіб залучення пізнавальних та комунікативних потенцій стейкхолдерів у якості проактивного елементу формування екосистем в структурі національної економіки.

Прикладне значення одержаних результатів полягає в тому, що доведені до рівня практичних рекомендацій авторські розробки закладають методичну основу для поширення у процесі постіндустріальної структуризації національної економіки моделей формування інноваційно-освітніх кластерів на основі місцевих технічних університетів у якості “креативного ядра” як ефективних форм регулювання соціоцентричних мезоекономічних соціальних мереж. Аргументовано доведено, що це гарантує виникнення синергічного ефекту на основі об'єднання зусиль та компетенцій стейкхолдерів екосистем, метою співпраці яких виступає створення, запровадження та комерціалізація інтелектуальних продуктів з високою часткою доданої вартості як запоруки досягнення конкурентних переваг на міжкластерних ринках високотехнологічної продукції

До результатів, які мають найбільш вагоме практичне значення, належать пропозиції щодо регулювання розвитку агент-орієнтованих моделей мережевої взаємодії, які забезпечують цілеспрямоване врахування реальних обставин їхнього функціонування, описують можливі напрями санкційної санації носіїв “негативного” соціального капіталу, включають до свого складу інструменти реактивного заохочення альтруїстичних та нейтралізації егоїстичних інтерпретацій прийнятих стандартів поведінки у суспільстві, пом'якшують антагоністичні соціальні дилеми.

Окремі положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації, використані фахівцями Міжрегіонального управління Національного агентства України з питань державної служби у Полтавській та Кіровоградській областях під час обґрунтування системи заходів щодо посилення інституційної спроможності служб управління персоналом державних органів, розвитку креативного потенціалу державних службовців, напрямів професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад на довгострокову перспективу. Методологію кількісного оцінювання інтегрального індексу ефективності регулювання розвитку соціального капіталу на субнаціональному рівні використано при формуванні програм консультування з питань побудови команд та лідерства, юридичних аспектів ведення соціально відповідального бізнесу, побудови репутації та мережевого

соціального підприємництва фахівцями Агенції регіонального розвитку Кіровоградської області. Основні положення дисертації запроваджено у освітній процес Центральноукраїнського національного технічного університету під час викладання навчальних дисциплін “Корпоративне управління”, “Публічне адміністрування”, “Організація культурно-масових та громадських заходів”, “Організація діяльності в органах місцевого самоврядування”, “Державне та регіональне управління”, “Еволюція публічного управління”, “Неурядові організації в системі публічного управління”.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Теоретичні та прикладні розробки дисертаційної роботи Кансо Алі достатньо повно викладено в опублікованих ним працях. Основні результати дисертації опубліковані у 19 наукових працях обсягом 9,53 друк. арк. (з яких 5 праць загальним обсягом 2,07 друк. арк. належать автору особисто), у тому числі: 7 статей – у наукових фахових виданнях України, 3 статті – у зарубіжних наукових виданнях, 9 публікацій – в інших виданнях. На захист дисертаційної роботи виносяться виключно особисті розробки автора.

Основні методичні положення, наукові розробки та результати дослідження доповідалися й отримали позитивну оцінку на науково-практичних конференціях міжнародного й всеукраїнського рівня.

Автореферат дисертації за змістом повністю відповідає основним положенням, результатам та висновкам дисертаційної роботи, відображає структуру та логіку викладення матеріалу.

Відповідність структури дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. За структурою, обсягом, оформленням та змістовним наповненням вона у повній мірі відповідає вимогам, встановленим МОН України до кандидатських дисертацій.

Основні результати та висновки дослідження, які являють предмет для захисту, є конкретними та достатньо аргументованими. За переліком вирішених задач, реалізованими напрямами досліджень – моделі державного регулювання національною економікою; теорія та практика прогнозування, макроекономічного планування в системі державного управління національною економікою, окремих сфер та галузей; прогнозування та державне регулювання окремих макроекономічних процесів – дисертація відповідає паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи

Відзначаючи актуальність обраної здобувачем теми, наукову новизну результатів дисертації, їх достовірність та повноту викладу в опублікованих працях, необхідно звернути увагу на деякі положення дисертаційної роботи, які, на наш погляд, мають дискусійний характер, містять недоліки чи потребують додаткового обґрунтування.

1. Досліджуючи теоретико-методичні основи функціонування соціального капіталу національної економіки (стор. 32-44), автор зазначає, що до переліку найбільш поширених підходів до визначення мети його функціонування відносяться мережевий, комунітарний, інституціональний, синергетичний типи формування мереж, поширення в них норм та цінностей (табл. 1.1). Теоретична частина роботи була б більш ґрунтовною, якби автор дослідив особливості форм співпраці інституціональних представників публічного сектору та стейкхолдерів публічної сфери (державно-приватне партнерство, віртуальні мережі, технологічні платформи, інноваційні науково-виробничі кластери на основі розроблення та експлуатації знаннємістких технологій з високою питомою вагою доданої вартості тощо).

2. Обґрунтовуючи доцільність запровадження різних за рівнем модальності форм регулювання соціального капіталу національної економіки (рис. 1.6 стор. 47), особливо у частині створення умов для самостійного обрання об'єктами управління бажаних для суспільства варіантів поведінки, автору у подальшому викладі матеріалу слід було би більш чітко диференціювати (з зазначенням прийнятних способів реалізації) конкретні методи емоційно-оцінного та операційно-діяльнісного орієнтування, договірною солідаризування в межах функціонування ієрархізованих соціальних мереж вищого типу, і особливо, стимулювання заходів щодо імплементації універсальних стандартів соціальних компетентностей у повсякденну практику функціонування інноваційних екосистем мережевого типу.

3. У процесі доведення тези (підрозділ 1.3), що потенційна здатність соціального капіталу максимізувати пролонгований колективний добробут відображає усталені пропорції між залученими суспільством обсягами фізичного, природного, людського, соціального, залишкового капіталів і фактичним рівнем споживання населення, а кінетична – формується під впливом імпульсів інноваційного інвестування на рівні егоцентричних та соціоцентричних екосистем, доцільно було би схематизувати підсумки проведених досліджень з чітким розрізненням варіацій прийнятих на озброєння послідовностей розрахунків.

4. Проводячи оцінювання інтегрального індексу ефективності регулювання соціального капіталу на регіональному рівні функціонування національної економіки (п. 2.3), формуючи профіль регіонів, диференціюючи стратегічні напрями та поточні потреби розвитку, автор залишає поза увагою соціальну безпеку функціонування реального сектору, яка є вагомим чинником регіонального соціально-економічного розвитку та ключовим показником ефективності використання організаційно-економічного механізму партнерства у цілому.

5. Розроблена автором та представлена у підрозділі 3.2 схема зв'язку між різновидами соціального капіталу та мобілізованими ресурсами підвищення рівня індивідуального та колективного добробуту (рис. 3.11 стор. 196) вимагає додаткових роз'яснень щодо алгоритму формування та вимірювання показників "сили зв'язків" у процесі підвищення соціального статусу особи. Чи є

можливим здійснити кількісне оцінювання синапсів між структуральним, когнітивним та реляційним вимірами соціального капіталу і кінцевим результатом у вигляді нового інтелектуального капіталу нефінансових корпорацій (рис. 3.12 стор. 199)?

6. Окремих роз'яснень та додаткового обґрунтування вимагає доцільна для досягнення мети дисертації конкретизація змісту та показників вимірювання грошових потоків між інституційними акторами – учасниками гібридних агент-орієнтованих процесуальних моделей розвитку соціального капіталу соціоцентричних мереж субнаціонального та національного рівня з метою прискореного зростання індивідуального та морально-психологічного добробуту індивідуального носія позитивного соціального капіталу (рис. 3.19 стор. 217).

7. Погоджуючись із авторським переліком показників моніторингу рівня ефективності використання організаційно-економічного механізму розвитку соціального капіталу як елементу системи державного регулювання національної економіки (стор. 219), зауважимо, що здобувач здебільшого обмежується їхнім перерахуванням, не зосереджуючи уваги на послідовності проведення розрахунків окремих запропонованих агрегатів.

Однак, перелічені недоліки та зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку роботи Кансо Алі, виконану на належному теоретико-методичному рівні, а наявність дискусійних положень свідчить про складність обраного напрямку дослідження.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Кансо Алі на тему “Організаційно-економічний механізм регулювання розвитку соціального капіталу національної економіки” є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке виконане на актуальну тему, характеризується новизною одержаних результатів й висновків, має теоретичне і практичне значення.

Аналіз змісту дисертації, автореферату, основних опублікованих робіт, дозволяє зробити висновок, що визначені здобувачем завдання ретельно опрацьовані, вирішені на високому теоретико-методичному рівні. Основні положення та отримані результати у повному обсязі висвітлено у публікаціях автора. Автореферат належним чином розкриває основні положення та висновки роботи, є ідентичним до дисертації за структурою та змістом, не містить інформації, яка відсутня у ній.

Отримані в роботі наукові результати забезпечують нове вирішення важливого науково-прикладного завдання, яке полягає в узагальненні теоретичних положень та розробці наукових рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-економічного механізму регулювання розвитку соціального капіталу національної економіки. За темою та змістом робота відповідає паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Актуальність теми дослідження, його наукова новизна, значимість отриманих результатів, зміст та оформлення дисертації засвідчують

відповідність виконаної роботи вимогам Міністерства освіти і науки України, пп. 9, 11, 12, 13, 14 “Порядку присудження наукових ступенів”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами та доповненнями, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19 серпня 2015 р., № 1159 від 30 грудня 2015 р., № 567 від 27 липня 2016 р., які висуваються до кваліфікаційних наукових праць на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Дисертаційна робота Кансо Алі на тему “Організаційно-економічний механізм регулювання розвитку соціального капіталу національної економіки” заслуговує на позитивну оцінку, її автор – на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки
Класичного приватного університету,
м. Запоріжжя

Г.Ю. Кучерова

Підпис засвідчую:

Перший проєктор
Класичного приватного університету
м. Запоріжжя
доктор економічних наук, професор

О.В. Покатаєва